

Barcelonská deklarácia

Zlepšime včasné rozpoznanie a menežment Európanov s rizikom vrodeného kolorektálneho karcinómu!

Preambula

Nasledovný text „Európskej výzvy na akciu“ bol vypracovaný európskymi expertmi v oblasti kolorektálneho karcinómu s rodinnou záťažou. Táto výzva nasleduje po Mníchovskej deklarácii (2001), Bruselskej deklarácii (2007) a transatlantickej deklarácii (2009) s požiadavkou na konkrétne štrukturálne opatrenia, ktoré by viedli k zlepšeniu skríningu kolorektálneho karcinómu.

Barcelonská deklarácia na zlepšenie záchytu a menežovania jedincov, u ktorých sa kolorektálny karcinóm vyskytuje v pokrvnej rodine bola prijatá prednášateľmi a účastníkmi spoločného stretnutia CIG Workshop v Barcelóne, ktoré sa uskutočnilo 24. októbra 2010 pri príležitosti Európskeho gastroenterologického kongresu zorganizovaného Európskou gastroenterologickou federáciou (UEGF), spolu s ďalšími spoločnosťami IDCA (International Digestive Cancer Alliance, ESDO (European Society of Digestive Oncology), IARC (The International Agency for research on Cancer, a GF (Gastroenterology Foundation Munich).

Celkový ročný počet 436 000 nových prípadov a 212 000 úmrtí na kolorektálny karcinóm robí z tohto ochorenia najčastejšiu príčinu nádorového ochorenia u mužov a žien v Európe a je druhou najčastejšou príčinou smrti v tejto súvislosti. V 15 až 20 % nových prípadov sa dá zistiť pozitívna rodinná anamnéza kolorektálneho karcinómu. Už predtým známe vysokorizikové gény súvisiace s kolorektálnym karcinómom sa dajú identifikovať pomocou molekulárne-genetických metód. Tieto gény, ktoré sa zriedkavo vyskytujú, no ktoré majú vysokú penetranciu sa týkajú iba skupín pacientov s dedične podmieneným kolorektálnym karcinómom (ide hlavne o Lynchov syndróm a tzv. polypózne syndrómy ako napr. familiárna adenomatózna polypóza (FAP), ktoré sa podieľajú asi na 5% novo zistených karcinómov. Všetky ostatné rodinne podmienené riziká kolorektálneho karcinómu je v súčasnosti potrebné iba identifikovať na základe veľmi detailného rozboru rodinnej anamnézy.

V populácii a taktiež aj vo veľkej časti medicínskej komunity stále nie sú dostatočné vedomosti o tom, že u ľudí s rodinným výskytom kolorektálneho karcinómu je riziko tohto ochorenia 3-6 násobne vyššie v porovnaní s normálnou populáciou. Pacienti s rodinným výskytom kolorektálneho karcinómu sú druhou najväčšou skupinou pacientov s kolorektálnym karcinómom. Pred nimi je iba skupina s bežným rizikom ochorenia.

Na základe obmedzenej dostupnosti informácií v Európe ohľadne rizika ochorenia na kolorektálny karcinóm u jedincov s pozitívnou rodinnou anamnézou sa odhaduje, že asi 2% zdravých ľudí medzi 45 a 70 rokmi majú rodinnú anamnézu poukazujúcu na možnosť rodinne podmieneného kolorektálneho karcinómu. Ak extrapolujeme tento údaj na Európsku populáciu znamená to že viac ako 3 mil. zdravých ľudí má zvýšené riziko ochorenia na kolorektálny karcinóm z titulu rodinnej záťaže.

Národné skriningové kolorektálne programy vo väčšine Európskych štátov sa zaoberajú iba veľkými skupinami ľudí s bežným rizikom. Tieto skriningové opatrenia však nie sú dostatočné alebo sú implementované príliš neskoro, pretože u ľudí s rodinnou záťažou sa zvýšené riziko objavenia sa adenómov alebo karcinómov objavuje oveľa častejšie a skôr než u bežnej populácie. V niektorých európskych krajinách sa kolonoskopia odporúča už vo veku 40 rokov na včasnú detekciu adenómov, v iných sa odporúča kolonoskopia od 45 rokov za účelom zachytenia práve familiárne podmienených kolorektálnych karcinómov.

Títo ľudia sú preto v súčasnosti časťou extrémne neznámej a nedostatočne liečenej skupiny vo všetkých európskych krajinách.

Na zlepšenie neradostnej medicínskej situácie týchto našich spoluobčanov s rodinne podmieneným rizikom kolorektálneho karcinómu **musí byť ponúknutá šanca na účinné odhalenie včasných štádií rakoviny a jej menežment.** Toto nie je potrebné iba z hľadiska rovnosti šancí v liečbe pre týchto ľudí ale aj z hľadiska optimalizácie využitia obmedzených finančných zdrojov.

Výzva na akciu

Signatári tejto deklarácie vyzývajú nadnárodných a národných lídrov so zdravotníckou agendou spolu s politikmi (Eu-parlament, EU komisia, ministerstvá zdravotníctva, fondy s medicínskym zameraním, vedecké a profesionálne spoločnosti, lekárov) na zahájenie celoeurópskej iniciatívy pre zlepšenie včasnej identifikácie a menežmentu familiárne podmieneného kolorektálneho karcinómu. Nasledovné opatrenia je potrebné realizovať čo najskôr:

1. Doplniť gajdlajny ktoré budú zohľadňovať včasnú identifikáciu tejto rizikovej skupiny.

Tak Európske ako aj národné gajdlajny so zameraním na včasnú identifikáciu a skrining kolorektálneho karcinómu by mali byť doplnené o opatrenia na včasnú identifikáciu rizikovej skupiny pacientov s pozitívnou rodinnou anamnézou a spolu s tým aj o opatrenia menežujúce túto skupinu. Okrem toho by sa mali vykonať primerané odporúčania ohľadne poradenstva a ďalšej medicínskej starostlivosti.

Chceli by sme na tomto mieste upozorniť, že včasná identifikácia rizika sa musí vykonať na základe dostatočne podrobnej rodinnej anamnézy, a že iba kolonoskopia je doteraz jedinou vhodnou skriningovou metódou pre túto skupinu.

2. Lekár odoberajúci anamnézu by mal myslieť aj na možnosť geneticky podmieneného typu ochorenia, pre ktoré môžu svedčať niektoré údaje zo správne odobranej anamnézy.

3. Implementácia rodinnej anamnézy do národných medicínskych systémov a skriningových programov.

Význam rodinnej anamnézy pre identifikáciu jedincov s familiárnym rizikom kolorektálneho karcinómu (a iných chronických ochorení) sa musí zdôrazniť ako zásadný moment a výraznejšie ako doteraz pri jej implementácii do národných zdravotných systémov a skriningových programov. Toto by malo byť zohľadnené bez okolkov a čo najskôr, dokonca už i u adolescentov, no najneskoršie u mladých dospelých tak, aby sme boli schopní identifikovať prípadné riziko v správny čas.

4. Implementácia rodinnej anamnézy do všetkých relevantných medicínskych počítačových systémov.

Na zvýšenie a udržanie povedomia o téme familiárne podmieneného kolorektálneho karcinómu medzi lekármi a hlavne medzi praktickými lekármi, internistami a chirurgami rovnako tak aj špecialistami iných medicínskych disciplín, je potrebné využiť všetky dostupné elektronické systémy.

5. Dotazníky ako nástroj na zisťovanie rodinnej anamnézy.

Na zjednodušenie identifikácie postihnutých jedincov je potrebné čo najskôr odporučiť používanie dotazníkov, ktoré rešpektujú zákonitosti humánnej genetiky v čo najväčšej miere, pretože od nich je možné očakávať ľahšie zhodnotenie rizika jedinca v zmysle rozlíšenia medzi familiárne podmieneným a geneticky podmieneným rizikom vzniku kolorektálneho karcinómu v medicínskej praxi.

6. Zintenzívnenie genetického výskumu na ľuďoch.

V súčasnosti stále nepoznáme genetické parametre na základe ktorých by bolo možné identifikovať familiárny alebo rodinne podmienený kolorektálny karcinóm. Aby bolo možné oveľa presnejšie identifikovať medzi nízko a vysoko rizikovými skupinami, je potrebný oveľa intenzívnejší výskum a z toho odvodené výskumné opatrenia akými sú napr. aktuálne SNP štúdie a podobne.

7. Vytvorenie siete Európskych výskumníkov a užívateľov výskumu.

Na zrýchlenie identifikácie a menežmentu skupiny ľudí s rizikom familiárneho kolorektálneho karcinómu, by mali výskumníci a užívatelia výskumu vytvoriť komunikačnú sieť „Európska sieť familiárneho kolorektálneho karcinómu“.

8. Prijatie koncepcie včasnej identifikácie rizikových skupín musí byť spojené s informačnou kampaňou.

Na zvýšenie povedomia o tom, že existuje skupina ľudí s familiárne podmieneným zvýšeným rizikom ochorenia na kolorektálny karcinóm v populácii a na zvýšenie zodpovednosti každého jedinca tak , aby sa dožadovali skriningových vyšetrení, musia

zodpovedné inštitúcie podporovať a prijať adekvátne opatrenia na zvýšenie informovanosti. Osvetové kampane musia dosiahnuť to, aby si príbuzní chorých na kolorektálny karcinóm uvedomili, že aj ich riziko ochorenia je zvýšené.

Záver

Milióny jedincov v Európe so zvýšeným rizikom familiárneho kolorektálneho karcinómu sú v súčasnosti liečení ako občania druhej kategórie. Tí ktorí sú zodpovední za zdravotný systém v Európe a v ich krajinách nie sú celkom bez viny. Podľa to teda riešiť spoločne.

Dôležité odkazy:

Declarations of Munich (2001), Brussels (2007), Transatlantic Declaration, New York (2009) [see www.felix-burda-stiftung.de/declarations/]

Ferlay, J, Parkin, DM, Steliarova-Foucher, E: Estimates of cancer incidence and mortality in Europe in 2008. *Eur J Cancer* 2010; 46: 765-781

Vasen, HFA, Möslein, G, Alonso, A et al: Recommendations to improve identification of hereditary and familial colorectal cancer in Europe. *Familial Cancer Springer published online: 18 September 2009*

Castells, A, Castellvi-Bel, S, Balaguer, F.: Concepts in familial colorectal cancer: Where do we stand and what is the future? *Gastroenterology* 2009; 137: 404-409

Brenner, H, Hoffmeister, M, Haug, U: Family history and age at initiation of colorectal cancer screening. *Amer J Gastroenterology* 2008; 103: 2326-2331

Podľa odporúčaní (*UEGF, IDCA/ESDO, IARC and GF Munich ,Joint CIG Workshop Barcelona, 24.10.2010 The Barcelona Declaration*) preložil a upravil na slovenské podmienky MUDr. Rudolf Hrčka CSc. vedúci skupiny pri Slovenskej gastroenterologickej spoločnosti zodpovednej za implementáciu skríningu kolorektálneho karcinómu na Slovensku.